

SCHMITT'İN LİBERALLIĞI

Liberalism of Schmitt

Armağan Öztürk*

“İnsaniyetten söz eden aldatmak niyetindedir”
Carl Schmitt

ÖZET

Bu makalede Carl Schmitt'in liberalizm karşıtı söyleminin sınırları tartışmaya açılacaktır. Dile getirilecek temel iddia düşünürün liberalizmi eleştirirken yeniden ürettiği şeklindedir. Ayrıca düşünürün liberalizm anlatısında kullandığı hukuka bağlılık ve eşitlik gibi niteliklerle liberalizmin tarihi arasında ciddi bir karşıtlık vardır. Tarih dışı liberalizm anlatısı tarihin içinde yeniden kodlandığında liberalizm eleştirmeni Schmitt imgesi ciddi ölçüde zedelenir. Çalışmada sıklıkla vurgulanan genel kanaat Hobbes ile liberalizm arasında kurulan ilişkinin bir benzerinin Schmitt-liberalizm ilişkisi için de geçerli olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Schmitt, Liberalizm, İrade, Egemenlik, Siyaset.

ABSTRACT

In this paper, boundaries of Carl Schmitt's anti-liberal discourse will be discussed. The main argument to be articulated is that the philosopher in fact reproduced liberalism as he criticized it. Besides, there is a serious contrast between the characteristics he uses in his liberal narrative like commitment to law and equality, and the history of liberalism. If his ahistorical liberal narrative is transcoded within history, Schmitt's image as a critic of liberalism is seriously tarnished. General opinion frequently emphasized in the study is that the relationship between Schmitt and liberalism is similar to that established between Hobbes and liberalism.

Keywords: Schmitt, Liberalism, Will, Sovereignty, Politics.

---

* Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, armagan.ozturk1980@gmail.com

Başlıkta yer alan liberal ifadesi standart Schmitt okumaları bakımından tuhaf görülebilir. Çünkü düşünürün kendi sözleriyle yoğun biçimde desteklendiği üzere genel kanı Schmitt düşüncesinin anti-liberal bir niteliğe sahip olduğu yönündedir. Schmitt Weimer Almanya'sının diğer devrimci muhafazakarları gibi içerisinde yaşadığı toplumun sorunlarından liberal demokratik rejimin ilke ve pratiğini sorumlu tutmuştur.¹ Düşünürün liberalizme karşı kullandığı argümanların keskinliği bugünlerde epey popüler olan Schmitt okumalarının başlıca nedenlerinden biri sayılabilir pekala. Bilindiği üzere Schmitt'in eserleri 70-80'li yıllardan itibaren İngiliz diline yoğun bir şekilde çevrilmiş ve bu çeviri faaliyetini takip eden süreçte entelektüeller arasında ve akademik çevrelerde bir Schmitt Rönesansı yaşanmıştır.² Schmitt'e yönelik ilginin bir nedeni Leo Strauss dolayısıyla yapılan Amerikan neo-muhafazakar okumadır. Pek çok kişinin gözünde dost-düşman ayrımı kavramlaştırması teröre karşı küresel savaşı ve Bush doktrinini meşrulaştıran bir içeriğe sahiptir.³ Muhafazakar düşünce kadar sol da Schmitt okumalarına eğilimlidir.⁴ Agamben, Hard-Negri ve Mouffe gibi düşünürler dolaylı yoldan da olsa Schmitt'i olumlamış, politik alanı daraltan neo-liberal paradigmaya karşı hem liberalizmi eleştirip hem de politik olanı öven Schmitt'in tezlerine başvurmuştur.⁵ Solun liberalizm eleştirisinde Schmitt'e yönelmesi pek çok açıdan sorunludur. Her şeyden önce liberalizm eleştirisinde Schmitt referansları liberalizmi haklı çıkarmak dışında bir işe yaramaz. Çünkü Schmitt'ci liberalizm eleştirisinin sonu Nasyonel Sosyalizme varmaktadır. Kaldı ki Schmitt'i yaşadığı tarihsel bağlam ve argümanlarının özgün siyasal ağırlıklarından soyutlayarak ele almak sorunlu bir metodolojiye işaret eder. Bu makalenin temel savı ise bahsi geçen iki noktaya göre çok daha radikal bir içeriğe sahiptir. Kanımca Leo Strauss'un Carl Schmitt hakkındaki yorumu bir derece daha derinleştirilmelidir. Bilindiği üzere Strauss Schmitt'in liberalizmle polemığe girdiğini, ama liberal ikilikleri ve söylemi aşmadığını belirtir. Schmitt sürekli bir şekilde madde ile formu birbirinden ayırt eder. Siyaset ile ekonomi, siyaset ile devlet birbirinden ayrı değerlendirilir. Ona göre

¹ M. Cem Oğuz. "Romantizm ve Carl Schmitt'de Desisyonizm Fikri", içinde. *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar*. ed. Hilal Onur İnce. (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2010), 50.

² Paul Hirst, *Representative Democracy and Its Limits*. (London: Polity Press, 1990), 128; Hilal Onur İnce, *Muhafazakar İdeoloji*. (İstanbul: Alan Yayınları, 2010), 127; David Luban, "Carl Schmitt and the Critique of Lawfare", *Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper*, No: 11 (33), 2011, 10.

³ Luban, "Carl Schmitt", 6; Fatih Yaşlı, "Kural haline gelen istisna: 11 Eylül ve Savaş", *Felsefelogos* 22, (1), 2004, 30-31.

⁴ Schmitt'in düşüncelerini demokratik sol perspektif bakımından anlamlı bulan çalışmalar için bkz. Andre Kalyvas. "Who Afraid of Carl Schmitt?", *Philosophy and Social Criticism* 25 (5), 1990, 87-125; Andre Kalyvas. "Carl Schmitt and three Moments of Democracy", *Cardozo Law Review* 21 (5/6), 2000, 1525-65.

⁵ İnce, "Muhafazakar İdeoloji", 128-9, 174.

bu bakış açısı sorunlu ve bir o kadar da liberaldir.⁶ Schmitt'in liberalizmle olan ilişkisi sadece naif bir liberalizm okuması yaparak liberal söylemi yeniden üretmesindeki kuramsal eksiklikle sınırlı değildir. Çünkü Hobbes ile liberalizm arasındaki ilişkinin bir benzerinin Schmitt ile liberalizm arasında da kurulması gerekir. Schmitt'in entelektüel kahramanı olan Hobbes⁷ sadece iradeci tavrı nedeniyle değil, iç savaş koşullarından çıkmak için ortaya attığı analiz çerçevesinin niteliği bağlamında da düşünürün temel izleklerini şekillendirmiştir. Hobbes'un döneminin İngiltere'sinde gördüğü karmaşanın bir benzeri Schmitt için Weimer Almanya'sı için de geçerlidir. Weimer Almanya'sı yeni anayasa ile şekillenen yeni siyasal ortam sayesinde devlet ile toplum arasındaki özdeşliği kesintiye uğratmış, devlet merkezli bir toplumsal dizge yerine daha çoğulcu bir yapıyı ön plana çıkarmıştır.⁸ Ancak bu çoğulcu yapı aynı zamanda giderek derinleşen bir ekonomik ve siyasi krizin toplumsal zeminini oluşturur. Neredeyse tüm önemli eserlerini Weimer döneminde kaleme alan düşünürün yegane amacı bahsi geçen krizin nedenlerini ve çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Ortaya konulan tutum Hobbes'a paralellik gösterir. Bu arada Schmitt'in burjuva siyasal düşüncesindeki tek dayanağı Hobbes değildir. Weber'in karizmatik meşruluk teorisiyle Schmitt'in egemen diktatör kavramlaştırması arasında ciddi paralellikler vardır. Tıpkı Weber'in gittikçe bürokratikleşen kapitalist toplum karşısında karizmatik otoriteyi bir seçenek haline getirmesi gibi Schmitt de kriz karşısında aşkın bir otoriteyi destekler.⁹ Geldiğimiz yer bakımından Schmitt'in liberalliğini ayrıntılı bir şekilde formüle ettiğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkar:

(1) Bireyci burjuva toplumunun yarattığı güvensizlik ve toplumun gittikçe içine doğru sürüklenmekte olduğu iç savaş koşulları Hobbes'da *Leviathan*, Schmitt'de ise diktatörlük seçeneğini ön plana çıkarmıştır. Ayrıca doğa durumundaki sürekli savaş halini ortadan kaldıran devlet ile düşmanı dışarıda bırakan dostun siyasal birliğinin formu olan devlet izlekleri birbirlerini önemli ölçüde hatırlatmaktadır. (2) Schmitt'in düşüncelerinin büyük bir kısmı liberallerin hiç de yabancı olmadığı belli bir metodolojik hassasiyette somut bir içeriğe bürünür. Düşünür ekonomi ile siyaseti ve siyasal olan ile devleti keyfi biçimde birbirinden ayırır. Schmitt'in yaptığı aslında hayatın organik birliğini parçalayarak onu ikiliklerden oluşan bir panorama gibi sunmaktan ibarettir. (3) Schmitt'in devleti yapay bir varlık olarak görmesi ve devleti bir düşmana karşı birlik içerisinde halka kurduğunu liberal siyaset felsefesi gelene-

⁶ Leo Strauss, "Notes on Carl Schmitt, The Concept of The Political", in *The Concept of the Political*, Trans: J. Harvey Lomax, (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 84-6, 105-6.

⁷ John P. McCormick, "The Dilemmas of Dictatorship: Carl Schmitt and Constitutional Emergency Powers", in *Law and Politics, Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. ed. David Dyzenhaus. (Durham and London: Duke University Press, 1998), 223.

⁸ Aykut Çelebi, "Siyaset Kaderimizdir: Carl Schmitt ve Siyasal Kavramı", içinde. *Siyasal Kavramı*. (İstanbul: Metis Yayınları), 14-15.

⁹ John P. McCormick, "The Dilemmas of Dictatorship", 225-6.

ğinin nirengi noktalarından biri olan toplum sözleşmesi geleneğiyle paralel bir izleği ifade eder. (4) Son olarak hukuk teorisine değinebilir. Düşünür anayasanın kendini savunma hakkını ön plana çıkararak bir çözümleme üzerinde durmuştur. Kuram halka karşı mülkiyeti koruyan 19. yy. liberal hukuk devleti nosyonunu güncelleyerek tekrar etmektedir. Şöyle ki, liberal dizge işçi sınıfının devrimci mücadeleyle özel mülkiyetçi liberal düzeni tasfiye etmesini engellemek için siyaseti değiştirilmesi oldukça zor anayasaların çizdiği bir hukuk devleti kafesi içerisinde hapsedmiştir.¹⁰ Schmitt ise aşğıdan gelen sınıf baskısı karşısında düzeni korumada güçlük çeken liberal yargıç ve siyasetçilerin zayıf konumlarını başarılı bir şekilde tahlil etmiş ve anayasayı koruma görevini tek başına karizmatik bir lidere vermenin en makul olduğunu düşünmüştür. Onun kuramı görünüşte liberal hukuk devletinin tasfiyesini amaçlamaktadır. Ancak bu olası tasfiyenin özel mülkiyetçi kapitalist düzeni koruma adına yapıldığı gerçeği dikkate alındığında Schmitt'in kapitalist ekonomi ve devlet düzeni içerisindeki rolünün "yıkıcı" değil, "sağlamlaştırıcı" bir misyona işaret ettiği söylenebilir.

SİYASAL OLAN VE LİBERALİZM

Schmitt'in siyasal olana yönelik tezleri birkaç temel önermede kristalize olur. Her şeyden önce ona göre siyaset ve devlet birbirine özdeş şeyler değildir. İkisi arasındaki ilişki hem bir öncelik-sonralık hem de bir belirleyen-belirlenen ilişkisidir. Siyasal olan devletten önce gelir.¹¹ Siyaset çatışma ve karşıtlık üzerine kuruludur. Nasıl ki iyi ve kötü çatışıyorsa ahlakta, dost ile düşman da siyasette çatışır. Birleşme ve ayrılıkların yoğunluk derecesi siyaseti yaratan dost-düşman ayrımının da düzeyini belirler. Dost birlikte mücadele ettiğin, düşman ise kendisine karşı mücadele edilen kesimleri ifade eder. Düşman kamusaldır. Özel duyguların ve hasımlığın konusu olamaz. Bu koşullar altında siyaset ve savaş birlikte düşünmemek olanaksızdır. Şüphesiz ki savaş siyasetin amacı veya hedefi değildir. Ama kesinlikle içeriği ve özgün bir siyasal davranışın ön koşuludur.¹²

Schmitt için siyaset dost ile birlik düşman ile karşıtlık gibi bir anlama gelir. Bu iki eyleme tarzı diyalektik bir şekilde birbirini tamamlar. Çıkarları ve amaçları seninle aynı olan insanlarla birleştiğin müddetçe diğerleriyle olan karşıtlığın artar. Birliğin de karşıtlığın da doruğa ulaştığı an, bir anlamda siyasal olan en siyasalı kriz anlarıdır. Schmitt demokratik toplumlarda her şeyin potansiyel olarak siyasi olduğu, dolayısıyla dost-düşman ikiliğine dayandığı kanaatinde dir.¹³

¹⁰ Liberal korku çağı ve liberalizmin 19. yy. etik politikası için bkz. Armağan Öztürk. "John Stuart Mill ve Alexis de Tocqueville Felsefelerinde Sivil Özgürlükleri Koruma Kaygısı Üzerine Notlar". *Felsefe Tartışmaları* (45), 2011, 1-31.

¹¹ Carl Schmitt. *Siyasal Kavramı*. Çev: Ece Göztepe. (İstanbul: Metis Yayınları, 2006), 33, 43.

¹² Schmitt, *Siyasal Kavramı*, 47, 49-54, 57; Bu husus hakkında sonuç bölümünde ayrıca açıklama yapılacaktır. Çünkü düşünürün savaş ve şiddete verdiği destek hiç de açık değildir.

¹³ Schmitt, *Siyasal Kavramı*, 44, 57-8, 62-3, 70.

Schmitt'in siyaseti kavramlaştırma biçimi, bu bağlamda siyasal olan ile dost-düşman arasında kurulan bağlantı Strauss'un eleştirilerini haklı çıkaracak nitelikte bir içeriğe sahiptir. Çünkü Schmitt anlatısı tarih dışıdır. Tarihin farklı dönemlerinde ve farklı coğrafyalarda siyasetin yapıma ve algılanma biçimi hakkında konuşmaz düşünür. Her türlü evrenselleştirme girişimini devletsizleştirme ve apolitikleşme olarak gören Schmitt'in¹⁴ kendi tezi de bir hayli evrenselcidir. *Siyasal olan dost-düşman ayrımına dayanır* önermesi *bireyler özgürdür, hakları kısıtlanamaz* gibi bir önermedir. Tarihsel veya sosyolojik bir analizi değil ontolojik bir kabulü anlatır Schmittçi tez. Düşünürün siyasal olanı yorumlama biçimi liberallerin bireyi yorumlama biçimiyle aynı soruna gebecektir. Siyasal olan tıpkı birey gibi Kantçı anlamda saf bir kategoridir.¹⁵ Bir tür kurucu rasyonellikle hareket eder Schmitt. Siyasal olan her türlü toplumsal ve tarihsel ilişkiye karşı belirleyici ve indirgenemez niteliktedir. Liberallerin bireye yüklediği etik politik anlamda kuruculuk vasfını hemen hemen aynı kodlarla siyasal olana yükler Schmitt. Schmitt'in siyaset felsefesinin arkasındaki epistemoloji liberalizmin temel aksiyom ve önermeleri yaratan epistemolojiyle aynı olduğundan birey ile siyasal olan arasındaki bu benzerlik şaşırtıcı görülmemelidir.

Burjuva siyasal düşüncesiyle Schmittçi temellendirme arasındaki benzerlik tarih dışı ve evrensel analiz çerçevesiyle sınırlı değildir şüphesiz ki. Liberalizmin ve bireyciliğin gelişimine ciddi ölçüde katkı sunmuş Machiavelli ve Hobbes'un insana yönelik kötümser bakış açısını olduğu gibi benimser düşünür. Schmitt de insanı kötü bir varlık olarak kabul eder. Hatta bütün gerçek siyaset teorilerinde insanın kötü olduğu savını dile getirerek¹⁶ kendi konumunu düşünce tarihi bakımından alternatif okumalara göre çok daha değerli görür. Tabii bir kez bu yola girildiğinde, yani insan kötüdür argümanı kabul edildiğinde güvenlikçi bir kerteye savrulmamak olanaksız hale gelir. Machiavelli-Hobbes hattını takip eden Schmitt güvenlik ihtiyacı üzerinden iç barışın sağlanması sorununu temel politik mesele haline getirir.¹⁷ Tam bu noktada güvenlik-liberalizm ilişkisine dair haklı bir hatırlatma yapılabilir. Şöyle ki, Barber, Neocleous ve Agamben gibi düşünürlerin haklı bir şekilde dile getirdiği üzere modern liberal devlet aslında bir güvenlik devletidir. Liberal demokratik düzen de hem bireye yetkin bir varlık olarak güvenen hem de onun kamusallığını sürekli olarak sınırlayan, birey iktidarın zorunlu bir şekilde yoldan çıkmaya müsait olduğunu savlayan şizofrenik bir aklı ifade ediyor. Bu nedenle kural hemen her zaman istisna ile birlikte var olur. Olağan hal ve olağanüstü hal iç içe geçmiştir.¹⁸

¹⁴ Schmitt, "*Siyasal Kavramı*", 76.

¹⁵ Aykut Çelebi. *Devlet, Toprak, Egemenlik: Carl Schmitt'in Düşüncesinde Siyasal Kavramı ve Kurucu İktidar Sorunu*. (Ankara: İmaj Yayınevi, 2008), 14.

¹⁶ Schmitt, "*Siyasal Kavramı*", 81.

¹⁷ İnce, "*Muhafazakar İdeoloji*", 143.

¹⁸ Benjamin Barber. *Güçlü Demokrasi*. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995); Mark Neocleous. *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*. Çev: Gül Çorbacıoğlu ve Ersin Embel, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2012). Giorgio

Dost-düşman ayrımının formüle edilme biçimi doğa durumu ve toplum sözleşmesi gibi liberal siyaset felsefesinin belli başlı aksiyomları güçlü bir şekilde hatırlatır. Schmitt'e göre dost-düşman ayrımı hem ontolojik bir zorunluluk hem de bizati siyasetin kendisidir. Ayrımın ortadan kalkması anlamı, hayat enerjisini ve siyaseti yok eder.¹⁹ Devlet siyasetin görünümlerinden biridir. Siyasal olan tarafından yaratılır devlet. Siyasal olana göre ikincil düzeyde, yapay bir varlıktır. Devlet tarafsız ve evrensel olamaz. Çünkü bu iki durumda da karşıtlık yok olur. Karşıtlık olmazsa siyaset de olmaz. Devlet varoluşsal dayanağından yoksun kalır. Tarafsızlığı agnostik liberalizmin bir işareti sayar Schmitt. Bu eğilimi küçümser. Türdeşliğin ve toplumsal birliğin ifadesi olan dost hali devletin temelinde yer alır. Devlet kendisini yaratan iradeyi düşmana karşı korur. Düşman toplum içerisinde bir öteki (iç düşman) ve başka devletlerdir (dış düşman).²⁰

Schmitt düşüncesinde siyasal olan ve dost-düşman ayrımı gibi kavramlaştırmalar bakımından özgün olan tek nokta düşman imgesine verilen ayrıcalıklı statüdür. Düşman kamusal niteliktedir. Özel çıkar ve eğilimlerin ötesinde bir konumu, toplumsal bir ötekiyi anlatır.²¹ Düşünür Avrupa devletler hukukunun düşmana hukuksal bir statü verdiğini söyler.²² Dış düşman egemenliğin dışarıya karşı kullanılması veya savunulmasının sonucunda belirgin bir hale gelir. Benzer bir durum iç düşman için de geçerlidir. Egemenlik bahsini ayrıntılandıracağımız paragraflarda açıkça göreceğimiz üzere iç düşman egemenin politik etkinliğinin doğal nesnesi konumundadır. Devlet toplumsal türdeşliği bozan her şeyi iç düşman haline getirebilir.²³

İç düşman kavramı Schmitt düşüncesinin temel ilgi odağını siyasetten demokrasiye kaydırır. İç düşman çoğulculuğun ve çoğulculuğa dayalı parlamenter liberal demokrasinin eleştirilmesinin teorik gerekçesini koyar ortaya. Öncelikle parlamento merkezli kamusal siyaset yapma tarzının sistemik bir kriz içerisinde olduğunu ileri sürer Schmitt. Parlamantonun ahlaki ve düşünsel zemini ortadan kalkmıştır. Çünkü modern kitle toplumunun siyasal sosyolojik koşulları tartışmaya dayalı politik kamusalılığı anlamsızlaştırmıştır. Tartışmanın olmadığı veya siyaset yapımında belirleyici konumunu yitirdiği bir ortamda bir tür tartışma platformu olarak kurgulanmış parlamento işlevsiz hale gelmektedir.²⁴

Agamben. *Kutsal İnsan*. Çev: İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001).

¹⁹ Aykut Çelebi. "Kuraldışı Durumlarda Karar Vermek: Carl Schmitt ve Walter Benjamin Üzerine Bir İnceleme", *Defter* 42, 2001, 130.

²⁰ Schmitt, "*Siyasal Kavramı*", 65, 71, 74, 107, 118.

²¹ İnce, "*Muhafazakar İdeoloji*", 140, 144, 146.

²² Schmitt, "*Siyasal Kavramı*", 32.

²³ Cem Deveci. "Faşizmin Yorumlanması ya da Carl Schmitt'in Saf Siyaset Kuramı", içinde. *Liberalizm, Devlet ve Hegemonya* içinde. ed. Fuat Keyman. (İstanbul: Everest Yayınları, 2002), 62.

²⁴ Carl Schmitt. *Parlamenter Demokrasinin Krizi*. Çev: Emre Zeybekoğlu. (Ankara: Dost Yayınları, 2010), 13, 16, 21.

Bu akıl yürütme tarzı sivil toplum ve kamusal alan gibi kavramlar aracılığıyla teorize edilen, Tocqueville ve Habermas başta olmak üzere pek çok düşünürün içeriğine katkı sunduğu bir tartışmayla ilgilidir. Burjuva kamusal alanı aşınmaktadır. Schmitt sivil toplumun çöküşü tezini bir adım öteye götürür. Sivil toplum çöktüğüne göre bir tür minyatür sivil toplum olan parlamento da çökmektedir. Tabii onun düşüncesinde parlamentonun gereksizliği konjonktürel bir ihtiyacın karşılanmasında bir ön hazırlık gibi durur. Parlamento Schmitt'in egemenliği tek başına bir diktatöre verme arzusu önündeki en büyük yapısal engeldir. Sivil topluma paralel bir şekilde parlamentonun da işlevsizleştiği argümanı iletişimsel rasyonelliğin ortadan kalktığına yönelik hatırlatmada somut bir içeriğe kavuşur. Bu bağlamda parlamento içeriğindeki tartışmaların yeterince rasyonel olmadığını savlar düşünür. Mesela ona göre partiler arası tartışma çatışan fikirler arası bir tartışma olmaktan çok, siyasi ve ticari güç odakları arası bir çekişmenin izdüşümüdür sadece.²⁵ Schmitt'in buraya kadar söyledikleri yeterli değildir. Akıl yerine karar, parlamento yerine diktatörün geçmesi için çoğulculuk ve demokrasiye dair ayrıca bir tartışma açılması gerekir. Çünkü sonuçta faşizmin yükselişe geçtiği ve Schmitt'in de düşüncelerini bu ideolojinin perspektifine yakınlaştırdığı iki dünya savaşı arası dönemde dahi demokrasi itibarlı bir kelimedir. Bu nedenle doğrudan doğruya demokrasinin kendisi değil, onun parlamento ve kuvvetler ayrılığı aracılığıyla hayata geçirilen liberal hali tartışmaya açıktır. Tam bu noktada iki önemli argüman dile getirilir: Schmitt'e göre liberal bireycilikle demokratik türdeşlik arasında bir gerilim vardır. Halkın iradesiyle onun temsil edilme biçimi arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekilir. Ayrıca parlamentonun yokluğunda da demokrasi devam edebilir. Çünkü diktatörlük demokrasiyle çelişmez.²⁶

Demokrasiyle türdeşlik arasında kurulan bağlantı bugünün post-modern siyaset koşullarında ihtimal ki en dikkat çekici Schmitt argümanına karşılık gelir. Çünkü Schmitt haklıysa çoğulculuk demokratik siyasetle bağdaşmaz. Ayrıca insanlık demokrasisi gibi bir şey söz konusu olamaz. Şüphesiz ki liberal demokrasinin iki unsuru, yani insan haklarıyla halk egemenliği arasında bir gerilim vardır. Liberal politik sistem insan haklarına ağırlık verdikçe sistemin demokrasiyle olan bağı zayıflar.²⁷ Ayrıca radikal ve müzakereci demokrasi yanlıları Schmitt'in işaret ettiği şeyle hesaplaşmak zorundadır. Politik birliğin özgünlüğü yadsıyan çoğulculuğun eksikliklerini ortaya koyması bakımından Schmitt teorisi önemlidir.²⁸ Ancak Schmittci argümanı

²⁵ Schmitt, "Parlamentar Demokrasi", 22.

²⁶ Schmitt, "Parlamentar Demokrasi", 36, 45, 49; İnce, "Muhafazakar İdeoloji", 154; Bünyamin Bezci, *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası*. (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006), 55.

²⁷ Armağan Öztürk, "İnsan Hakları mı İnsanlar mı? İnsan Hakları Teorisi Üzerine Eleştirel Notlar", içinde. *Yeni Sol Yeni Sağ*, ed. Armağan Öztürk. (Ankara: Phoenix Yayınları, 2010), 7-32.

²⁸ Chantal Mouffe. *Demokratik Paradoks*. Çev: A. Cevdet Aşkın. (İstanbul: Epos Yayınları, 2009), 52, 57, 64.

olduğu gibi kabul etmek de sorunludur. Çünkü düşünür türdeşliği verili kabul etmektedir. Oysa ulus devletlerin tarihine kısa bir bakış ve (veya) milliyetçilik teorileri üzerine ayrıntılı bir çözümleme bize açıkça gösterir ki etnik ve kültürel homojenlik devletin yoğun gayretleriyle yapay olarak inşa edilmiştir. Pek çok devlette etnik çeşitliliği yok eden ve yok sayan yukarıdan aşağıya modernleşme deneyimi sayesinde türdeş halk yaratılmıştır.²⁹ Demokrasiyle türdeşlik arasındaki ilişkinin eşitlik üzerinden kurulduğu ve eşitliğin sosyolojik temelinin türdeşlikte olduğu tezleri de³⁰ önemli ölçüde doğrudur. Ancak Schmitt bu hususta da sadece olanı ele alır, tarihsel perspektif içerisinde olanın nasıl oluştuğuyla ilgilenmez. 19. ve 20. yüzyıllara damgasını vurmuş işçi hareketi, genel oy hareketi, kadın hakları hareketi gibi büyük toplumsal mücadele alanları bize açıkça göstermektedir ki türdeşliğin inşasına paralel bir şekilde eşitlik de inşa edilmiştir. Daha az türdeş olan bir toplum homojenlik yolunda dönüşürken eşitsizlik de yerini eşitliğe bırakmıştır. Yine bu bağlamda liberal demokrasinin tarihi verili eşitsizlik koşullarında meydana gelen eşit özgürlük mücadelelerin tarihidir. Schmitt'in yaptığı üzere liberalizmi eşitlikçi bir ideolojik form olarak göstermek liberal demokrasinin tarihsel mirasıyla bağdaşmaz. Geldiğimiz yer bakımından şöyle bir ara değerlendirme yapılabilir: Düşünürün demokrasiyle türdeşlik arasında eşitlik dolayımıyla kurduğu bağlantı doğru, ama tarihsel içerikten yoksun olduğu için aynı zamanda eksiktir.

Son olarak demokrasi diktatörlükle çelişmez tezine bakabiliriz. Bu argüman bizi Antik Atina dönemindeki tartışmalara geri götürür. Platon ve Aristoteles dahil olmak üzere pek çok düşünür demokrasiyi kalabalıkların yasadışı yönetimi olarak görmüş ve demokrasilerin oligarşiye ve tiranlığa doğru dönüşme eğilimde olduğunu iddia etmiştir. Demokrasinin yasalarla sınırlanması ve bu bağlamda karma anayasa düşüncesinin doğuşunda bahsi geçen demokrasi eleştirisi oldukça etkilidir. Sınırlı demokrasi tezi liberalizm içerisinde de kabul görmüş, karma anayasa kuvvetler ayrılığı şeklinde yeniden formüle edilmiştir.³¹ Schmitt yasalarla sınırlanmayan bir demokrasinin tiranlığa yol açtığına dair argümanını demokrasi diktatörlükle çelişmez gibi bir açıklama setine dönüştürerek açıkça tahrif eder.

İRRADE, HUKUK VE EGEMEN DİKTATÖRLÜK

İrade kavramı siyaset adına hukuku yaratan ve egemenin gerçekten egemen olduğunu gösteren tüm eylemlerin ilk kaynağıdır. İrade kararda somutlaşır. Karar ise Schmitt'in hukuk ve siyaset teorilerini tek bir izlekte birleştiren temel unsurdur. Li-

²⁹ Ernest Gellner, *Milliyetçiliğe Bakmak*. Çev: Nalan Soyarık ve diğerleri. (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998); Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*. Çev: Büşra Eranlı. (İstanbul: Hil Yayınları, 2008).

³⁰ Schmitt, "*Parlamentar Demokrasinin*, 27-9.

³¹ Armağan Öztürk, "Karma Anayasacı Antik Cumhuriyet Geleneği Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", içinde. *Res Publica*, ed. Armağan Öztürk, 40-91. (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013).

beralizme yönelik temel tartışmayı parantez içerisine almak kaydıyla öncelikle düşünürün hukuk teorisi üzerinde yoğunlaşabiliriz. Schmitt egemenlik kuramını formüle ederken tekrar burjuva siyasal düşüncesinin mutlakiyetçi versiyonuna geri döner. Bodin ve Hobbes'un kavramlaştırmasına paralel bir şekilde Schmitt için de hukuk aslında egemenin hukuk olarak tanımladığı şeydir. Hakikatten çok otoritenin eseri olan yasa ancak kılıcın gücüyle geçerli olabilir. Bu nedenle egemen yasaların dışında veya üstünde bir konumda yer alır. Her türlü normu çiğneyebilir.³²

Kuram bu haliyle hem hukuki pozitivizm hem de doğal hukuk düşüncesinin dışarısında bir yerde formüle edilmiştir. Her iki anlayışın da eleştirisi gibi durur. Ancak bu tespitin ötesine giderek Schmitt'in hukuk teorisini bir liberalizm eleştirisi olarak okumak sorunludur. Oysa genel kanı düşünürün liberalizme karşı hukuku siyaset yaratır fikrini savunduğu yönündedir.³³ Öncelikle şu tespit yapılabilir: Schmitt'in normun kaynağı hakkındaki tespiti Hobbesçu tezin tekrarından ibarettir. Egemen iradeyle hukuk arasında kurulan bağlantı burjuva düşünüşüne hiç de yabancı değildir. Ayrıca ne doğal hukuk ne de pozitivizm liberalizmin doğrudan bir sonucu değildir. Dahası akıl ile kararı karşı karşıya getirerek ve akılcılığı liberalizme özgülüyerek Schmitt'in liberal hukuk ve siyaset anlayışını gerçekten eleştirdiğini savlamak liberalizmin akılcılığı konusunda yeterince iyi bir şekilde temellendirilememiş bir tespiti savunmak anlamına gelir. Çünkü liberallerin hatırı sayılır bir kısmı deneyim ile aklı kendiliğinden bir düzen içerisinde birlikte alan İskoç Aydınlanması geleneğine bağlıdır. Akıl çoğu kez ampirik bir içerikle kendini dışa vurur. Aklı zamanla oluşmuş, deneyimsel ve evrimsel bir bilgeliğin enstrümanı sayan okuma oldukça güçlüdür. Bu akıl anlayışı hukuku da etkiler. Liberalizmin çok güçlü olduğu, hatta bir tür ulusal felsefe gibi görüldüğü Anglo-Sakson coğrafyasında hukukun daha çok gelenek ve içtihat hukuku gibi algılanması, yine bu bağlamda yasaların icat edilmeyip keşfedildiğinin düşünülmesi tesadüfi değildir. Demek ki liberalizmde var olduğu düşünülen akılcılık hiç de o kadar soyut ve ilkesel değildir. Ayrıca deneyim temelli bir akılcılığı iradeci-kararcı perspektifin dışında görmek de zorlama bir yoruma karşılık gelir.

İrade-karar meselesinin bir sonraki kertesini ilahiyat tartışmasıdır. Schmitt düşüncesi Protestanlığa karşı bir tür Katoliklik savunusu olarak görülebilir. Düşünür Protestan anlayışı liberalizmle ilişkilendirir. Protestan bakış açısı monizmi ve dolayım-sızlığı geriletmiş, tekçi dünya algısının yerine düalizmi ve temsil ilişkisini koymuştur. Protestanlık modern zamanların ruhu haline geldikçe hem tanrı hem de dünyevi hayat makineleşmiştir. Tanrıyı dünyevi hayatın dışarısına çıkararak ve siyaseti liberalizm yoluyla sınırlayan işte bu mekanik gerçeklik algısıdır.³⁴

³² Matthias Kaufmann, *Aydınlanmış Anarşi*. Çev: Yakup Coşar, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 141, 167; Emre Zeybekoğlu, "Distinguo Ergo Sum-Carl Schmitt", *Doğu Batı* 35, 2006, 151-3.

³³ Deveci, "Faşizmin Yorumlanması", 53.

³⁴ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat*. Çev: Emre Zeybekoğlu. (Ankara: Dost Yayınları, 2005), 10; Oğuz,

Schmitt kendisinin de temel önermelerini paylaştığı Katolik dünya görüşünü ikiliklere gebe modern-Protestan dünyanın karşısına koyar. Bahsi geçen görüş tekçi bir içeriğe sahip olduğu için tez, antitez, sentez gibi öğelere ihtiyaç duymaz. Dünyanın Katolik algılanışında Tanrı ve İsa papalık kurumu aracılığıyla aktif bir özne olarak varlığını sürdürür. Bu durum dolayimsız bir siyasi ilahiyat anlayışının ifadesidir.³⁵

Schmitt düşüncesinin pek çok diğer argümanında olduğu üzere ilahiyat meselesinde de tarih dışı bir değerlendirme ön plana çıkar. Katolikliği ve papalığı monizmle ilişkilendirip modern dünyayı Protestan düalizmiyle bağlantılı görmek sorunludur. Çünkü Hıristiyanlıkta en başından beri ikilik vardır. Sezar ile İsa, devlet ile din arasındaki teolojik bölünme bu dinin reel politığının belirleyici unsurlarından biridir. Dahası papalığın İsa'nın vekili olarak mutlak üstünlüğü zamanla inşa edilmiş ve hemen her dönem itiraza konu olmuş bir iddiadır. Roma ile İstanbul arasındaki çekişme ve İstanbul Kilisesinin Roma'da kopması ile Papanın dünyevi iktidarı karşısında imparatorların ve kralların engelleyici tutumu papanın tarihin hiçbir döneminde tekçi bir otoriteyi temsil etmediğini göstermektedir.³⁶ Kaldı ki Katolik inanın içinde monizm olsa dahi, bu durum hiçbir biçimde Nasyonel Sosyalizmin diktatörlük kurma ihtiras ve isteğini meşrulaştıran bir dayanak olarak gösterilemez. Dönemin Katolik siyasi hareketinin politika yapma biçimi Almanya'daki Katolik azınlığın papa ile führer veya tanrı ile führer arasında kurulan özdeşliklere itibar etmediğini gösterir. Schmitt'in de uzun bir süre içerisinde kaldığı ve parti dergisine yazılarıyla destek verdiği Katolik Parti³⁷ Komünist Partiyle birlikte Nasyonel Sosyalizm karşısında yok olmaya en çok direnen akım olmuştur.

Bu arada Protestanlıkla düalizm arasında kurulan ilişkinin Schmitt düşüncesinin içeriğini değerlendirme noktasında ironik sonuçlara yol açtığı da açıktır. Çünkü Schmitt'in temel kavramlaştırması dost-düşman ayrımına, yani bir ikiliğe dayanmaktadır. Düşünür liberalizm ve Protestanlığın doğal bir sonucu olarak gördüğü dünyayı ikilikler içerisinde görme alışkanlığını temel tezleri dolayısıyla yeniden üretir. Bu hususla ilgili son olarak bir Yahudilik bahsi açılabilir. Katoliklik karşısında olumsuzlanan Protestan dünya sadece Protestanlıktan ibaret değildir. Ortada bir Yahudi-Protestan çürümüşlüğü vardır. Bu bahsi geçen yozlaşmış tarihsel kerte karşısında Katolik inancı canlılığı, iyi ahlakı ve kurtuluşu temsil eder.³⁸

³⁵ "Romantizm ve Carl Schmitt'de, 75-6.

³⁵ Schmitt, "Siyasi İlahiyat, 13-19; Carl Schmitt. *Tarih ve Siyaset Üzerine İki Deneme – Roma Katolikliği ve Politik Form & Kara ve Deniz*. Çev: Gültekin Yıldız, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2009), 13.

³⁶ Hıristiyan siyasi düşüncesi ve siyasi pratik içerisindeki iktidar mücadeleleri için bkz. Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker. *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. (Ankara: İmge Yayınları, 2008), 11-85.

³⁷ Çelebi. "Devlet, Toprak, Egemenlik, 173.

³⁸ Çelebi. "Devlet, Toprak, Egemenlik, 52-4.

İradenin politik içeriği romantizm ve mitos üzerinden yorumlanabilir. Kararın gerçeği yaratmasında Kıta Avrupası kaynaklı aydınlanmacı rasyonalizmi devre dışı bırakan bir mantığın olduğu açıktır. Bu bahsi geçen mantık bir ölçüde romantizmle de akraba sayılabilir. Aydınlanmacı ve rasyonalist liberalizm bireyi, hukuku, toplumu ve devleti soyut bir kerteğe taşımak, siyaseti de bu bahsi geçen soyutluk düzeyinde tahayyül etmeye eğilimlidir. Romantizm ise somut, tikel ve yerel olanla ilgilenir. Rasyonalizm-romantizm ikiliğinin bir evrensel-yerel çelişmesine döndüğü durumda Schmittci okuma açıkça romantizm kulvarına yakınlık gösterir. Ancak romantizmle Schmitt arasında karar kavramı üzerinden kurulabilecek bu benzerlik yüzeyseldir. Çünkü düşünür kararı politik bir kertede ele alır. Politikayı ise mutlaka karşıtlık ve ötekiyle birlikte düşünür. Romantizm ise kararı bireyin estetik üzerinden kendisini dışı vurma anı ve bahsi geçen anlardan oluşan bir sürekli eylem veya oluş hali olarak tanımlar. Schmitt’de karar somut sonuç doğurur. Romantizmde ise tartışma/konuşma hep devam eder.³⁹

Schmitt’in kararcılığı bakımından bir diğer önemli hatırlatma mit fikridir. Sorel’in ortaya koyduğu kavramlaştırmayı takip eden düşünür mit oluşumunda egemenin siyasi birlik yaratmasını ve (veya) yaratılan siyasi birliğin devam etmesini mümkün kılan bir politik motivasyon hali görür.⁴⁰ Mit parlamentoya, akla ve müzakereye dayalı siyaset yapma tarzı karşısında dolaysızlığı ön plana çıkaran bir unsurdur. Tabii Schmitt, miti sınırlı bir bağlamda kullanmayı tercih eder. Sisteme kısa devre yaptıran büyük toplumsal hareketlerin mayalanma süreci mitlerle yakından ilgilidir. Sorel gibi düşünürlerin özgün kullanımı bağlamında devrimci kalkışmanın vazgeçilmez bir unsurdur mit. Politik efsanelerdeki düzen kırıcı unsur Schmitt için mit kullanımının tehlikeli yanını oluşturur. Onun mitten beklentisi her türlü sorgulamaya ve eleştiriye karşı düzeni birlik içerisinde tutacak duygu yoğunluğunun tesisidir.⁴¹

Düşünürün irade temelli politik felsefesi kendini en çok egemenlik düşüncesinde açar. Schmitt devlet kurumuyla yoğun bir şekilde ilgilenmez. Siyaset teorisinin odağı devlet değil siyasal olandır. Halkın birlik olma iradesi devleti belirler. Devlet bahsi geçen iradenin yarattığı tarihsel formlardan sadece biridir. Modern bir olgudur devlet.⁴² Devleti en üstün ve (veya) ezeli-ebedi bir yapı olarak görmez Schmitt. Bu bakış açısı onu Hegel başta olmak üzere siyasi realist çizginin başat konumlanma tarzından

³⁹ Oğuz, “Romantizm ve Carl Schmitt’de”, 66-7; Paul Hirst. “Carl Schmitt-Decisionism and Politics”. *Economy and Society*, 17/2, 1988, 279.

⁴⁰ Richard Wolin. “Carl Schmitt, Political Existentialism and the Total State”, *Theory and Society* 19, 1990, 403-4; M. Ertan Kardeş. “17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza: Schmitt’in Spinoza Kavrayışları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi*, 40, 2014, 25.

⁴¹ Oğuz, “Romantizm ve Carl Schmitt’de”, 73-4; Jan-Werner, Müller. “Myth, Law and Order: Schmitt and Benjamin Read *Reflections on Violence*”, *History of European Ideas*, 29, 2003, 463-7

⁴² Carl Schmitt. “Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet”, içinde. *Devlet Kuramı*, ed. Cemal Bali Akal, (Ankara: Dost Yayınları, 2005), 246-7.

ayıdır.⁴³ Ancak geçici olduğu düşünülen devlet tarihselliği içerisinde egemenliğin kullanılma biçimini ayrıntılı bir şekilde ele alır.

Schmitt'in egemen iradesi Machiavelli'nin *Prens*'ini andırır. Düşünürün egemen diktatörlük adını verdiği bu özne/yapı yeni bir düzeni kurma gücüne sahiptir. Bu özellik onu hukukun dışında veya üstünde bir yere yerleştirir. Kurucu iktidar öncesiz ve normsuzdur.⁴⁴ Kurucu iradeyi kendi varlığında temsil eden Schmitt'in *Prens*'i yeni olanı yaratan benzersiz konumu nedeniyle hukukun içerisinde bir diktatörlük biçimi olan Komisyeral Diktatörlükten tümüyle farklıdır.⁴⁵ Komisyeral Diktatörlük sadece anayasanın/yasanın içerisinde bir uygulamaya karşılık gelmesi bakımından değil, aynı zamanda Roma'dan beri bilinen antik bir hukuki/politik enstrüman olması bağlamında da egemen diktatörlükten ayrı bir konumda değerlendirilmelidir.⁴⁶

Egemen diktatör verdiği keyfi bir kararla neyin kural neyin istisna olduğuna karar verir. İstisna halinin bu ortaya çıkış süreci egemenliğin kullanımındaki belirsizlik ve sınırlanmamışlık halini ortaya koyar.⁴⁷ İstisna durum aslında olağanüstü durumdur. Agamben gibi yorumcular modern olağanüstü hali mutlakiyetçi gelenekle değil demokratik gelenekle ve egemenlik meselesiyle ilişkilendirirler.⁴⁸ Schmitt egemen diktatörü olağandışı yasa koyucu yetkisiyle donatmıştır. Olağan dışı yasa koyucu olağan yasa koyma süreçlerinden (meclisin yasama faaliyeti) bağımsız bir şekilde yasa yapabilir. Ayrıca keyfi bir şekilde hem olağanüstü halin varlığına hem de olağanüstü durum karşısında yapılacaklara karar verebilir. Egemen iradenin hukukta ve politik düzende değişiklikler yaratan bu kararları anayasaya aykırı olarak düşünülemez.⁴⁹

Düşünürün egemen diktatörlükle ilgili betimlemesi dönemin koşullarından bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Çünkü Schmitt'in egemen iradesiyle Nasyonal Sosyalizm'in *Führer*'i hemen hemen aynı içeriği karakterize eder. Halk *Führer*'de somut hale gelir. Nasıl ki egemen diktatörü kısıtlayacak herhangi bir hukuk kuralı yoktur. Aynı şekilde *Führer*'in iradesi de doğrudan doğruya hukuktur. Yasa *Führer*'i kısıtlamaz, onu temsil eder.⁵⁰

Hobbes'un iradesiyle Machiavelli'nin *Prens*'ini birleştiren Schmitt burjuva siyasal düşüncesini içerisindeki argümanlara sadık kalır. Belki bu husustaki tek ciddi fark kurucu iradenin kalıcılığı noktasında söz konusu olur. Machiavelli her şeyi yapma-

⁴³ Oğuz, "Romantizm ve Carl Schmitt'de", 82.

⁴⁴ Andreas Kalyvas, *Democracy and Politics of the Extraordinary*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 94.

⁴⁵ McCormick, "The Dilemmas of Dictatorship", 220; Andreas Kalyvas, "Hegemonic Sovereignty: Carl Schmitt, Antonio Gramsci and Constituent Prince", *Journal of Political Ideologies*, 5 (3), 2000, 346.

⁴⁶ McCormick, "The Dilemmas of Dictatorship", 220.

⁴⁷ Andrew Norris, "Sovereignty, Exception, and Norm", *Journal of Law and Society*, 34 (1), 2007, 36.

⁴⁸ Giorgio Agamben, *Olağanüstü Hal*, Çev: Kemal Atakay, (İstanbul: Varlık Yayınları, 2008), 12, 44.

⁴⁹ Carl Schmitt, *Legality and Legitimacy*. (Durham: Duke University Press, 2004), 67-70.

⁵⁰ Oğuz, "Romantizm ve Carl Schmitt'de", 82; Bezci, "Carl Schmitt'in", 142-3.

ya yetkili karizmatik otoriteyi yeni cumhuriyetin kurulması noktasında yetkilendirir. Birleşik İtalya idealinde somut bir içeriğe bürünen *Res Publica* inşa edildikten sonra ne kurucu iradeye ne de onun keyfi şiddetine ihtiyaç vardır.⁵¹ Schmitt ise kurucu iktidarı kurulan iktidar içerisinde kalıplaştırır. Kurucu iktidar anayasa içerisindeki her türlü iktidarın yegane kaynağıdır. Kurucu iktidarın bu biçimde kullanılması onu *auctoritas*'a, yani egemenliğin kaynağı meselesine yaklaştırır. Kurucu iktidarın özneleşmesi devlet biçimine göre söz konusu olur. Monarşilerde kral, cumhuriyet/demokrasilerde halk kurucu iktidara karşılık gelir.⁵²

SONUÇ YERİNE

Schmitt'in temel tezi liberal demokrasi ve liberal hukuk öğretisinin depolitazyona yol açtığı yönündedir. Politik olanın ortadan kalkması tarafsızlık ilkesiyle yakından ilgilidir. Schmitt tarafsız liberal etik politiği ve hukuk politiğinin krize yol açtığı kanaatindedir.⁵³ Düşünürün tüm çabası devleti ve toplumu içine düştüğü bu kriz durumundan çıkarmaktır. Schmitt yorumcuları düşünürün siyasete yönelik bu çağrısını pasifizme karşı bir uyarı olarak ele alırlar. Siyaset alanının oldukça daraldığı çağcıl neo-liberalizm koşullarında siyasete yönelik Schmittci argüman geliştirilir ve (veya) aşılmaya çalışılır.⁵⁴

Schmitt'in liberal demokrasi ve hukuk devleti yerine ön gördüğü düzene çoğulculuğa karşı birliği ve temsile karşı doğrudanlığı ön plana çıkarır. Liberalizmi eleştiren düşünür hem bu ideolojiyi tarihsizleştirir, dolayısıyla liberalizmle burjuva siyasal düşüncesi arasındaki bağlantıları görmezden gelir hem de karşısına aldığı şeyi, yani liberal-modern dünya görüşünü yarattığı ikililerle yeniden üretir. Tarihsiz liberalizm algısı eleştirilerin yöneldiği olgusal gerçekliğin çarpıtılmasına yol açar. Mesela Schmitt'in anlatısına konu olan liberalizm tarafsız, eşitlikçi, barışçıl ve norm yanlıdır. Ancak İngiltere, Fransa ve ABD gibi ileri kapitalist ülkelerin siyasi ve toplumsal tarihleri eşitsizlik, savaş, iç savaş, sınıf savaşı, istisna ve olağanüstü halin tarihidir. Liberalizm hiç de eşitlikçi ve tarafsız değildir. Bu yanılı başka bir yanılıya yol açar. Schmitt kendi konumunu şekillendiren tezlerin hemen hemen tamamının burjuva siyasal düşüncesi içerisinde daha önce kullanıldığı gerçeğiyle yüzleşmez. Metin içerisinde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı üzere egemen diktatörlük kuramı Machi-

⁵¹ Armağan Öztürk, "Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi", *Ankara SBF Dergisi*, 68 (2), 2013, 196-201.

⁵² Carl Schmitt. *Constitutional Theory*. Trans. Jeffrey Seitzer (Durham, NC: Duke University Press, 2008), 77; Renato Cristi. "Carl Schmitt on Sovereignty and Constituent Power." in *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. edited by David Dyzenhaus, (Durham, NC: Duke University Press, 1998). 198.

⁵³ Hirst *Representative*, 132; Toros Güneş Esgün, "Carl Schmitt", içinde *Siyaset Felsefesi Tarihi, Platon'dan Zizek'e*, Ed. Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014), 497.

⁵⁴ Çelebi, "Siyaset Kaderimizdir", 16, 19.

avelli'nin *Prens*'i ile Weber'in karizmatik meşruluğunun bileşimi gibi durur. Ayrıca Hobbes'un egemenliğe ve hakikate bakışını ana hatlarıyla benimsemiş eğilimdedir düşünür. İnsanı kötü bir varlık kabul eden karamsar antropoloji noktasında da Machiavelli ve Hobbes çizgisi takip edilir.⁵⁵ Parlamenter demokrasi eleştirisinde kristalize olan çıkar gruplarıyla arasına mesafe koyan mutlak devlet düşüncesi ise önemli ölçüde Hegelcidir.⁵⁶ Şüphesiz ki Schmitt'in temel varsayımlarını içerisinden süzerek aldığı burjuva düşüncesine olan bağlılığı basit bir tekrardan ibaret değildir. Burjuva siyasal düşüncesindeki ikiliklere dayalı çelişkili düşünme tarzı onun felsefesine de yansır. Mesela Schmitt hem Hobbes'un pek çok varsayımını kullanır hem de onu bireyci bulur. *Leviathan* politik birliği sağlama, bütünsellik ve bireysellik gibi noktalarda başarısızdır.⁵⁷ Bilindiği üzere Hobbes devlet aygıtına yüklediği mutlaklık niteliği ve siyasi varlığın kendini koruma hakkına rağmen bireyin kendini koruma hakkını bu durum ve eğilimlerin üstünde bir yere koyar.⁵⁸ Schmitt'in başarısızlık olarak gördüğü şey işte tam da bu noktada söz konusu olur. Ama Schmitt'in Hobbes'da gördüğü başarısızlık aslında bir ölçüde kendi başarısızlığıdır. Çünkü Hobbes'da liberalizmi meşrulaştıracak bir öge varsa, yani Schmitt haklıysa, Hobbes'a pek çok noktada katılan Schmitt'de de liberalizme katkı sunacak öğelerin olması gerekir. Schmitt'in kendisi ve pek çok Schmitt yorumcusu bu olasılığı hakkaniyetli bir şekilde tartışmaya açmamıştır.

Son olarak dost-düşman ayrımı bağlamında savaş ve şiddet meseleleri üzerine birkaç hatırlatmada bulunabiliriz. Metin içerisinde Schmitt'in liberalizminden en çok uzaklaştığı yerin düşman kavramlaştırması olduğu dile getirilmiştir. Çünkü düşmana atfedilen ontolojik statü insan aklının tek bir evrensel doğruda buluşabileceğine yönelik liberal aydınlanmacı iyimserliğin reddi anlamına geliyordu. Dost-düşman ayrımı aynı zamanda varoluşsal bir ayrımdır.⁵⁹ Varoluş güncel durumu da bağlar. Belki de bu nedenle siyasal birliği tehdit eden tüm gruplar konjonktürün güncelliğinde tehdit haline gelir.⁶⁰

Peki, dost-düşman ayrımından hareket ederek vardığımız yer savaşı veya şiddeti zorunlu kılan bir reel politik midir? Schmitt yorumları bakımından yaygın kanaat savaşın siyaset için sadece bir araç değil aynı zamanda koşul olduğu yönündedir. Savaş başlatabilme hakkı bir devletin egemenliği için esastır. Siyaset zorunlu olarak öldürmeyi içerir.⁶¹ Ancak bu yorumlama tarzında belli düzeyde bir aşırılık olduğu

⁵⁵ Esgün, "Carl Schmitt, 500; İnce, "Muhafazakar İdeoloji, 136-7.

⁵⁶ Zeybekoğlu, "Distinguo Ergo Sum, 145-6, 151.

⁵⁷ Esgün, "Carl Schmitt, 500; Kardeş. "17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza, 25.

⁵⁸ Leo Strauss. "Tabii hak ve tarih", içinde. *Devlet Kuramı*. ed. Cemal Bali Akal, (Ankara: Dost Yayınları, 2005), 279-288-9.

⁵⁹ Esgün, "Carl Schmitt, 507.

⁶⁰ Çelebi, "Devlet, Toprak, Egemenlik, 146-7

⁶¹ Jürgen Habermas. *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. Çev: İknur Aka. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

açıktır. Çünkü Schmittci tez bir Clausewitz onaması değildir. Savaşı aşırı görür ve ondan kaçınmak ister düşünür.⁶² Şüphesiz ki biz kimliğinin inşası, yani dosta karşı düşmanın belirlenmesi noktasında dışlama zorunlu bir unsurdur. Bahsi geçen dışarıda bırakma hali dost/düşman ayrımı yapmaya izin vermeyen normlara bağlı kalmayı imkansız hale getirir.⁶³ Demek ki dost-düşman ayrımı dışlayıcılığı nedeniyle hemen her durumda keyfiliğe kayma potansiyeline sahiptir. Ama her keyfilik şiddet veya savaş çağrısı olarak yorumlanamaz. Yine de keyfiliğe genişçe bir alan bırakan bu durumun makaledeki temel vurgu, yani Schmitt'in pek çok argümanının liberalizmle iç içe olduğu teziyle bağdaşmadığı söylenebilir.

2002), 99-102.

⁶² Bellamy, *Rethinking Liberalism*, 76.

⁶³ Gianfranco Poggi, *Modern Devletin Gelişimi*. Çev: Şule Kut ve Binnaz Toprak. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2005, 24-7; Andrew Norris. "Carl Schmitt on Friends, Enemies and the Political", *Telos* 112, 1998, 82.

Kaynakça

- Agamben, Giorgio. *Kutsal İnsan*. Çev: İsmail Türkmen İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Agamben, Giorgio. *Olağanüstü Hal*. Çev: Kemal Atakay. İstanbul: Varlık Yayınları, 2008.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker. *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge Yayınları, 2008.
- Barber, Benjamin. *Güçlü Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- Bellamy, Richard. *Rethinking Liberalism*. London and New York: Pinter Press, 2000.
- Bezci, Bünyamin. *Carl Schmitt'in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006.
- Cristi, Renato. "Carl Schmitt on Sovereignty and Constituent Power." In. *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. edited by David Dyzenhaus, 179-95. Durham, NC: Duke University Press, 1998.
- Çelebi, Aykut. "Kuraldışı Durumlarda Karar Vermek: Carl Schmitt ve Walter Benjamin Üzerine Bir İnceleme", *Defter* 42, 2001, 109-146.
- Çelebi, Aykut. *Devlet, Toprak, Egemenlik: Carl Schmitt'in Düşüncesinde Siyasal Kavramı ve Kurucu İktidar Sorunu*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2008.
- Çelebi, Aykut. "Siyaset Kaderimizdir: Carl Schmitt ve Siyasal Kavramı", içinde. *Siyasal Kavramı*. 9-19. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.
- Deveci, Cem. "Faşizmin Yorumlanması ya da Carl Schmitt'in Saf Siyaset Kuramı", içinde. *Liberalizm, Devlet ve Hegemonya*, ed. Fuat Keyman, 32-87. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- Esgün, Toros Güneş. "Carl Schmitt", içinde. *Siyaset Felsefesi Tarihi, Platon'dan Zizek'e*, ed. Ahu Tınçel ve Kurtul Gülenç, 495-511. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014.
- Gellner, Ernest. *Milliyetçiliğe Bakmak*. Çev: Nalan Soyarı ve diğerleri. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Gellner, Ernest. *Uluslar ve Ulusçuluk*. Çev: Büşra Ersanlı. İstanbul: Hil Yayınları, 2008.
- Habermas, Jürgen. *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, Çev: İknur Aka, İstanbul: İki Kredi Yayınları, 2002.
- Hirst, Paul. "Carl Schmitt-Decisionism and Politics", *Economy and Society*, 17/2, 1988, 272-281.
- Hirst, Paul. *Representative Democracy and Its Limits*. London: Polity Press, 1990.
- İnce, Hilal Onur. *Muhafazakar İdeoloji*. İstanbul: Alan Yayınları, 2010.

Kalyvas, Andre. "Who Afraid of Carl Schmitt?", *Philosophy and Social Criticism* 25 (5), 1990, 87-125.

Kalyvas, Andre. "Carl Schmitt and three Moments of Democracy", *Cardozo Law Review* 21 (5/6), 2000, 1525-65.

Kalyvas, Andreas. "Hegemonic Sovereignty: Carl Schmitt, Antonio Gramsci and Constituent Prince", *Journal of Political Ideologies*, 5, 3, 2000, 343-376.

Kalyvas, Andreas. *Democracy and Politics of the Extraordinary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Kardeş, M. Ertan. "17. Yüzyıl Meselesi Olarak Spinoza: Schmitt'in Spinoza Kavrayışları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi*, 40, 2014, 21-36.

Kaufmann, Matthias. *Aydınlanmış Anarşi*. Çev: Yakup Coşar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

Luban, David. "Carl Schmitt and the Critique of Lawfare", *Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper*, No: 11 (33), 1-13.

McCormick, John P. "The Dilemmas of Dictatorship: Carl Schmitt and Constitutional Emergency Powers", in. *Law and Politics, Carl Schmitt's Critique of Liberalism*, ed. David Dyzenhaus, 217-251, Durham and London: Duke University Press, 1998.

Mouffe, Chantal. *Demokratik Paradoks*. Çev: A. Cevdet Aşkın. İstanbul: Epos Yayınları, 2009.

Müller, Jan-Werner. "Myth, Law and Order: Schmitt and Benjamin Read *Reflections on Violence*", *History of European Ideas*, 29, 2003, 459-473.

Neocleous, Mark. *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*. Çev: Gül Çorbacıoğlu ve Ersin Emibel, Ankara: Dipnot Yayınları, 2012.

Norris, Andrew. "Carl Schmitt on Friends, Enemies and the Political", *Telos* 112, 1998, 68-88.

Norris, Andrew. "Sovereignty, Exception, and Norm", in *Journal of Law and Society*, 34 (1), 2007, 31-45.

Oğuz, M. Cem. "Romantizm ve Carl Schmitt'de Desisyonizm Fikri", içinde. *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar*, ed. Hilal Onur İnce. 49-91. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2010.

Öztürk, Armağan. "İnsan Hakları mı İnsanlar mı? İnsan Hakları Teorisi Üzerine Eleştirel Notlar", içinde. *Yeni Sol Yeni Sağ*, ed. Armağan Öztürk. 7-32. Ankara: Phoenix Yayınları, 2010.

Öztürk, Armağan. "John Stuart Mill ve Alexis de Tocqueville Felsefelerinde Sivil Özgürlükleri Koruma Kaygısı Üzerine Notlar". *Felsefe Tartışmaları* (45), 2011, 1-31.

Öztürk, Armağan. "Karma Anayasacı Antik Cumhuriyet Geleneği Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", içinde. *Res Publica*, ed. Armağan Öztürk, 40-91. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.

Öztürk, Armağan. "Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi", *Ankara SBF Dergisi*, 68 (2), 2013, 181-204.

Poggi, Gianfranco. *Modern Devletin Gelişimi*. Çev: Şule Kut ve Binnaz Toprak. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Schmitt, Carl. *Legality and Legitimacy*. Durham: Duke University Press, 2004.

Schmitt, Carl. *Siyasi İlahiyat*. Çev: Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Yayınları, 2005.

Schmitt, Carl. "Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet", içinde. *Devlet Kuramı*, ed. Cemal Bali Akal, 245-255. Ankara: Dost Yayınları, 2005.

Schmitt, Carl. *Siyasal Kavramı*. Çev: Ece Göztepe. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.

Schmitt, Carl. *Constitutional Theory*. Trans. Jeffrey Seitzer. Durham, NC: Duke University Press, 2008.

Schmitt, Carl. *Tarih ve Siyaset Üzerine İki Deneme –Roma Katolikliği ve Politik Form & Kara ve Deniz*, Çev: Gültekin Yıldız, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2009.

Schmitt, Carl. *Parlamentar Demokrasinin Krizi*. Çev: Emre Zeybekoğlu. Ankara: Dost Yayınları, 2010.

Strauss, Leo. "Tabii hak ve tarih", içinde. *Devlet Kuramı*, ed. Cemal Bali Akal, 269-320. Ankara: Dost Yayınları, 2005.

Strauss, Leo. "Notes on Carl Schmitt, The Concept of The Political". in *The Concept of the Political*. Trans: J. Harvey Lomax, 97-122. Chicago: University of Chicago Press, 2007.

Wolin, Richard. "Carl Schmitt, Political Existentialism and The Total State, *Theory and Society* 19, 1990, 389-416.

Yaşlı, Fatih. "Kural haline gelen istisna: 11 Eylül ve Savaş", *Felsefelogos* 22, (1), 2004, 27-32.

Zeybekoğlu, Emre. "Distinguo Ergo Sum-Carl Schmitt", *Doğu Batı* 35, 2006, 139-162.